

більший від публікації Шведзвєцкоґо. Надана йому назва не зовсім відповідає змісту, бо спеціально двірські рахунки представляють реєстри королівських переїздів (staciones), тим часом як в інших записки що до двору королівського стрічають ся лише по часті — частійше (як в реєстрах скарбника та ще прокуратора краківського) або рідше — зовсім рідко (як в реєстрах рїжних провінціальних прокураторів). Обіймають вони час, як означено, від р. 1388 до р. 1420, але з великими недостачами, бо взагалі сі матеріяли мають характер уривкових останків.

Попри загальнійшій інтерес, напр. для тодішньої культури, для археології, записки сих реєстрів містять в собі багато вказівок історичних для часів з 1393—1420 р.: про особи, що перебували на дворі Ягайловім, про посольства, висилання до походу; з сього погляду виїмки, видані Шведзвєцким, використовувались вже для історії руських земель в кінці XIV і початку XV в., і нове, повнійше і більш наукове видання (в оригіналах) сих реєстрів є втішною новинкою і для нашої історіографії. Реєстри місцеві всі належать до польської (малопольської) території і для нас цікаві головню лише тими видатками двірськими. Додулений і індекс імен власних полєкшує користання для студий історичних, а покажчик річевий має значну цікавість археологічну. М. Г.

Dr. I. Franko — Z dziejów Synodu Brzeskiego 1596 r. (Kwartalnik Historyczny, 1895, I s. 1—22).

Пересторога, руський пам'ятник початку XVII віка, історично-літературна студія дра Кирила Студинського, Льв., 1895, ст. VI нум. +193.

— Причинки до історії унії, критичні замітки на розвідку дра І. Франка п. з. „Z dziejów Synodu Brzeskiego 1596 r.“ Льв., 1895, ст. 21 (передрук з „Правди“ 1895, ч. 87).

Майже рівночасно вийшли рік тому дві розправи, присвячені одному з важнійших памяток українсько-руської полемічної літератури XVII в. — Пересторові. Обидві звернули свою увагу головню на історичну вартість сієї памятки, перевірку й аналіз уміщених в ній історичних відомостей. В результаті обидва автори прийшли до подібних виводів, аналогічних з оцінкою, що дав сій памятці м. Макарий в т. IX своєї „Історії руської церкви“, виданій ще 1879 р. (с. 492), признавши Пересторогу памяткою, написаною сторонничо і баламутно, де відомости певні перемішані з відомостями поплутаними і перекрученими народними переказами (пор. Франко с. 19, Студинський с. 140). Вивід отже, перевірений на ново двома дослідниками, прибирає значну певність для нас.

Др. Франко в своїй розвідці приходить до того вивода перевіркою відомостей Перестороги про факти перед синодом Берестейським; на вступі кидає він загальний погляд на погляди сучасної історіографії руської, російської й польської на унію й її значіння в історії руській. Звернувши ся до Перестороги, як до одного з джерел до історії унії, широко уживаного в історіографії, він переходить зміст її і критично перевіряє подані тут факти про приготування унії церковної, polemizуючи подекуди з гадками, висловленими в сучасній історіографії, і кінчить подорожею єпископів до Риму. По тому застановляє ся над часом написання і автором пам'ятки.

Ми не будемо тут запускати ся в деталічні питання про хронологію й зв'язок фактів з історією унії. Деякі поправки подав д. Студинський в своїй критиці, прийшовши до виводу, що сею розвідкою „замість освітлити пам'ятник або події др. Франко подекуди їх затемнив“ (с. 21); з виводом сим не можна згодитись: при деяких другорядних недокладностях чи помилках, др. Франко подає загальний погляд на Пересторогу, від якої не багато ухилив ся і др. Студинський; як ми бачили, вправді, погляд сей сходиться в головнім з давнішим висловленим поглядом м. Макарія.

Що до означення часу написання і автора, то обидві праці не дають чогось нового: обидва автори приймають датування Зубрицького 1600—1605 р., др. Франко ширше розвиває висловлений ним вже давніший здогад, що автором Перестороги був львівський братчик Юрій Рогатинець (с. 21), і сей здогад приймає і др. Студинський, висловивши на потвердження сього ще деякі гадки (с. 3—4). Думаю одначе, що ся гадка вістаєть ся поки що гіпотезою; основу для неї становлять головні слова Перестороги, де автор каже, що він брав участь в соборі Берестейським, і друге: що автор вкладає промову, ніби сказану на соймі 1600 р., в уста львівського братчика; сей остатній факт одначе сам по собі не може заручити, щоб автором Перестороги був також львівський братчик: можнаб навіть побачити в нім свідокство против того, приймаючи, що промова та в дійсности на соймі виголошена не була. Насовуєть ся ще одно питання, чи Рогатинець, що ближе знав ся з Потієм, аж то йому закидувано, міг, як каже д. Студинський (с. 64), подавати за Потієм перекази про його ренегатство, „які чув на проповіді в братській церкві у Львові?“ Інші доводи за авторством Рогатинця не мають великої ваги, і в теперішнім стані питання гіпотеза про Рогатинця не здаєть ся мені дуже ймовірнішою в порівнянні з гіпотезою А. Попова про Андрія, священника зі Львова. Доводи дра Франка, що автором була особа не духовна, не здають ся мені (як і дрови Студинському) так важними, аби вони робили таке припущення неможливим.

По сіх увагах перехожу до розправи д-ра Студинського.

Книжка ся становить першу ширшу розправу автора; ся обставина а також значна літературна плідність д. С. кажуть нам звернути на неї особливу увагу, в тім переконанні, що замітки наші можуть придатись єму в дальшій науковій діяльності.

Що до змісту, то маючи предметом ту саму памятку, що й др Фрайко, др. Студинський ставить свою задачу, відповідно до ріжниць в обсягу праці, ширше: він не обмежаєть ся оцінкою історичної вартости памятки, а заускаєть ся також і в аналіз літературний, при тім не обмежаєть ся певною частиною, а розбирає цілу памятку; одначе і в сій праці критична перевірка фактів до історії унії займають, як казав я, головне місце.

В вступнім слові зазначає автор, що тримавсь в розправі аналітичного методу, широко його переводячи, в тім переконанню, що поки бодай головніші памятки XVI—XVII в. не будуть детально перестудієвані, неможлива докладна характеристика тієї літератури; задачу ставить автор при тім таку: „схарактеризувати мисли автора і дослідити, о скільки перша частина памятки може нам служити жерелом історичним“, друге — виказати памятки, з яких користав автор.

Проти думки автора про потреби детального аналізу важніших памяток XVI—XVII в. нічого не можна сказати, противно — думка ся цілком справедлива, розходить ся тільки про те, як перевести сей аналіз, і над сьм пунктом передо всім застановивсь.

Розправа складаєть ся з двох цілком окремих частин. Перша — більша (ст. 8—116) займаєть ся історичною стороною памятки, друга (с. 167—193) теологічною (ся друковала ся в „Правді“ з р. 1894, і передрук увійшов в сю дисертацію). Коротко застановившись в „Загальних увагах“ (с. 1—7) над часом написання памятки і її автором, а також над становищем її в сучасній літературі науковій, д. С. переходить крок за кроком поодинокі уступи памятки і дає до них пояснення й уваги критичні. Так, на початку (с. 8) виписавши вступні слова Перестороги, що справедливо уважає він як би титулом книжки, д. С. коротко резюмує задачу, яку в тих словах ставить собі автор Перестороги, застановляєть ся далі над хибною датою Фльорентийського собору, поданою там, і над джерелом, з якого міг її автор взяти, далі над тим, які книжки, видані в оборону унії, автор міг розуміти (с. 8—10). По тому переходить д. С. до дальшого уступу, де автор П. каже про запровадження християнства на Русь і про перешкоди розвитку осьвіти, і тут до поодиноких висказів робить свої поправки і уваги (про початок християнства в Польщі, про причини упадку просьвіти в давній Русь про руські книжки, поховані ві Львові etc. (с. 11—14). Навівши дальший

уступ Перестороги про польонізацію Русі й упадок руської церкви перед унією, д. С. зауважає, що деякі гадки Перестороги перейшли в „Достовірну літопись“, з поводу слів П. ширше застановляє ся над станом руської церкви перед унією (с. 15—29), а навівши знов уступ з Перестороги про становище грецької церкви під зверхністю турецькою, полемізує з автором П., що те становище ідеалізує (с. 29—32), та перериває свої уваги з тим, щоб далі до становища руської церкви з поводу дальших слів П. вернутись.

Дальший уступ з П., де автор каже про діяльність князя К. Острожського, нахилає д. С. до того аби, „задержати ся трохи довше над особою кн. Острожского, бо хоч його діяльність була вже нераз предметом студій, то всеж таки не найшла до нині цілком точного критичного освітлення“, і д. С. характеризує особу Острожського і його поступованне в справі унії, та й тут перериває се, „не хочачи перебігати в мислях автора Перестороги“ (с. 43); отже з порядку текста Перестороги звертає ся до приїзду патріархів Йоакима й Єремії на Русь і подавши відомости про них, поправляє оповіданне Перестороги, далі до переходу на унію єпископів, де зазначивши помилки Перестороги, ширше застановляє ся над характеристикою Терлецького й Потія і їх діяльності (61—73), з тої нагоди вертає ся до відносин Острожського до унії, а на решті застановляє ся над питанням про ті пізніші писання, що скористали ся з оповідання Перестороги про переведенне унії (89).

Що про собор в Берестю П. оповідає лише побіжно, то д. С. подає вже від себе огляд подій того собору (95—101), а потому вертає ся знову до Перестороги і навівши уступ про утиск православних, дає пояснення й критичні завітки до сієї справи (101—5). Оповіданне П. за увязнення Никифора приводить д. С. до оповідання про нього, по чому збиває автентичність промови, що Пересторога вкладає в уста Острожського за Никифора (с. 105—116), далі критикує оповіданне П. про сойм 1600 р. і збиває автентичність промов, наведених в П. (117—137), а деякі уступи сеї промови дають єму повід до побічних уваг — про чуда противоуніятські в літературі, про історію фльорентийського собора Суражського й її вплив на пізніші писання, а закінчує він сей уступ короткою апологією унії.

На закінченню сього огляду історичної сторони д. С. подає уваги про „Посольство Мисайла“ з поводу згадки П. і коротко (с. 140—2) характеризує Пересторогу з погляду об'єктивности, з боку літературного і що до поглядів автора. По сьому йде спеціальна розвідка про Зизанія, доволі широка (с. 142—166), подана „не стільки для цілоти студії, як радше для того, щоби подати нові дані і погляди“ на основі російської

літератури і вислідити зв'язане з тим питанням про антихриста, що відбивається, хоч невиразно, і в Пересторозі.

По сьому, як сказано, настає цілком окремий розбір уступу II, де автор її полемізує з наукою про папу, а д. С. слідить в тій полеміці крок за кроком за користаннем з утвору Зибранда Людберта De raris Romanis, з руських писань (Апокривиса, О єдиній вірі і ин.).

Я навмисне застановив ся над розкладом дісертації й перейшов її коротко, аби дати читачеві можливість в тім з'орієнтувати ся, бо з сего боку мушу зробити головний закид д. С. — що він схемою своєї студії положив коментарій критичний і егзегетичний до розібраної памятки. Як вже сказано, він бере уступ за уступом з II. і подавши його *in extenso* або в переказі, об'ясняє висловлені в нїм гадки, перевірює їх вартість історичну, їх джерела і вплив на пізнійше письменство, висловляє з поводу їх свої власні погляди на справи так чи инакше з тим зв'язані, і так до дальшого уступу.

Такий спосіб має ту вигоду, що дає можливість говорити разом і про більш важні і про другорядні факти, довше чи коротше, не вжучись цілостію плану; він полекшує роботу авторови, бо дозволяє йому висловляти свої гадки по дорозі про все, але дуже добрий для коментирования при виданню памятки, не так здатний для студії; студія є студія, хоч би й аналітична, а не *commentarius repetitius*, сей має на меті об'яснити кожне поодиноке місце памятки, та — цілу памятку.

Коли д. С. в своїм вступнім слові поясняв задачу своєї студії, то з неї випливало три точки: характеристика загальних поглядів і освіти автора Перестороги, вартість історична його відомостей (сі два пункти доконче треба розділити, бо ловлячи автора II. на хронологічних помилках про взятє Царгородске та охрещене Польщи, або на хибних поглядах історичних, ми на підставі того слїдимо його освіту і освіту громади, до якої він належав, а перевірюючи його відомости про факти, які міг він знати докладно, вияснюємо його певність), на решті — висліджене впливу, який зробила на автора попередня література і — додамо на основі самої студії — впливу, який мала Пересторога на письменство пізнійше. Над сими пунктами застановляють ся автор в своїй студії, але все то, як і мусіло буги при тій схемі, спорадичні, поодинокі уваги до поодиноких місць, не зведені ніде до якихось загальних сум і характеристик (кілька рядків на ст. 140—2, що мають дати резюме попереднього, на се не вистануть). І коли читач, перечитавши уважно всі дванадцять аркушів розправи д. С., схотів би здати собі справу з Перестороги, не думаю, щоб висше зазначені точки ясно міг він собі представити, бо за поодинокими ріжнородними увагами, перемі-

шаними з уступами текста, тяжко єму виробити якийсь суцільний погляд, за поодинокими деревами не побачить він лісу.

Наведу конкретний приклад, до першої точки — погляд автора Перестороги на освіту. Є се справа, певно, незвичайно важна, а разом з тим неясна, бо заходить як би певна суперечність в поглядах П. на неї. Звернімося же до студії д. С.: на с. 12, з поводу вступної частини П., де автор її нарікає на брак шкіл в давній Русі, д. С. зауважає тільки, що ці слова свідчать високо про автора і про сучасних йому Русинів; на с. 141, даючи загальну характеристику П., д. С. нотує, що автор П. „головною причиною всіх нещастя вважає недостаток шкіл,.. хоть рівночасно відносить ся з недовірем до „мудрости Аристотелевої“ etc., нарешті на с. 185, з поводу нападок автора П. на Аристотелеву філософію, д. С. нотує тут впливи Людберта, Вишенського, Суражського, для об'яснення погляду автора П. наводить звістний педагогічний уривок з Вишенського, а при тім зауважає, що в житю руським теорія розійшлась з практикою, й мудрість Аристотелева найшла собі місце в православних школах вже з XVI в.

Я позволив собі застановитись над сим поодиноким фактом для того, що мні він здається докладною ілюстрацією наукового метода автора — часом механічного і навіть подекуди поверхового аналізу, не зведеного до якихось сум; чи вище наведені місця об'ясняють нам погляди автора П. на освіту і його місце з того погляду серед інших заступників тогочасного у.-руського письменства? кінцем всего — читач не знає, чи автор П. мав погляди Вишенського, чи ні, чи виступлення його супроти Аристотелевої філософії було наслідком чужого впливу, чи лежало в органічнім звязку з поглядами автора, і як би се ми могли приложити до особи автора — Рогатинця.

Мусіла відпасти при таких методі ще одна сторона — об'яснення укладу Перестороги, її архітектоніки; а вона тим часом досить характерна: автор показує різні хиби і перешкоди в історії Русі до доброго поступу (на ст. 230, де він резюмує свій погляд, ті перешкоди представляють ся справою диявола) і доводить, що заходами кн. К. Острожського й патріархів попередні вади мали усунутись, і руська церква і нарід мали прийти до світлого й славного стану, але диявол, щоб тому перешкодити, розпочинає справу унії, вибравши головним посередником в сій справі Кирила Терлецького, і за посередництвом унії, через Латинську церкву, що вже давніше зайняла місце сатани між іншими церквами, „сега останного віка, кончаючи власть свою“ сатана мучить і утискає вірних, та в тому не може поспіху мати, що доводить ся прикладами.

Але перейдемо вже до виводів д. Студинського. Передовсім мушу признати, що свою аналізу переводить він старанно, по можливості використовує літературу тогочасну, XVI—XVII в., і сучасну, і доходить часто до оригінальних і справедливих висновків. Тож що до самої аналізи пам'ятки, то я обмежусь кількома увагами до місць, де д. С. не був так щасливий в своїх висновках і спостереженнях.

На с. 11 закидає він автору П. фальшованне („не так з невіжества, як радше з умислу“) — що той кладе початок християнства на Русі перед початком християнства в Польщі. Д. С. має на оці тут загальне запровадження християнства за Володимира, та забуває за хрещення Русі за Фотія — Ігнатія і хрещення Ольги: як відомо, автор Синодсиса, уважаючи на ці та подібні відомості, нарахував ще до Володимира п'ять хрещень Русі (с. 52—53, вид. 1823 р.), тож і слова П. не треба уважати за якесь тенденційне фальшованне історії.

На с. 13 д. С., збиваючи думку автора П., що брак освіти вплинув на упадок руської держави й руського народу, бачить причину „коромол княжих“ в лихих сторонах впливу Візантії — „в моральнім і політичнім напрямі“; при тім автор пригадує слова літописи про „льстивих Греків“ і в княжій поведженню хоче бачити наслідування Візантії. Думаю, що се нерозважно кинена фраза. Боротьба князів в давній Русі залежала від причин, що глибоко корінилися в суспільнім житті її, як то показали студії над історією давньої Русі за останніх 50 літ, і не були наслідком одної невірності, некультурності князів, а суворе часом їх поведження з таким же правом можна виводити з византийського впливу, як т. зв. *Faustrecht* з римського. Взагалі говорення про т. зв. византизм в давній Русі має дуже мало ґрунту під собою, бо спочиває на свідомім чи несвідомім перенесенню на у.-руський ґрунт прояв життя московського; на у.-руським ґрунті-ж однією, може, стороною, на яку можна напевно вказати як на наслідок византийського впливу — се певна залежність єрархії від влади княжої.

На с. 15 д. С. зауважає, що слова П. про вплив мішаних шлюбів на сполучення Русі перейшла через „Достовірну літопись до Величка“. Аналогія між наведеними там уривками доволі слаба і може служити прикладом натягання лише подібних місць до спільного джерела або запозичення, які стрічаємо часом у д. С.*), а крім того помітимо ще ось що: д. С. каже за Величка, але місце, яке він цитує, стоїть не у Величка, а в переробці мемуара Титловського з збірника Лукомського (див. перед-

*) Напр. ще с. 116; на с. 135 нема дословно виписаного з Суражського, а є подібна думка і деякі подібні вирази.

мову до Величка т. IV с. VIII); далі — автор уважає „Достовірну літопись“ певним конкретним утвором і на с. 90 пробує навіть докладніше означити час написання і край автора. Але ся „достовірна літопись“ відома нам тільки з ноток Лукомського, що приходять при його писаннях, про джерела, з яких вони зложені; вже О. Левицький (Літопись Само-видца с. XVI) розумів, що се може бути й колективна назва для тубильних, українських літописей, і се питання досі застає ся нерозв'язаним. Що до оповідання про смерть Потія, на яке покликуєть ся д. С., то з нього нічого певного вивести не можна — перше, ми не знаємо навіть, чи воно взято з тої „достовірної літописи“, бо ся нотка може й не належати до сього оповідання, друге — хибні звістки про смерть того чи сього циркулюють часто і можуть попасти в мемуар далеко раніше смерти (пригадую собі некрольоґ Є. Руліковського, надрукований перед кількома роками в К. Старині, а сам д. Руліковский і тепер здоров живе!).

Для уваг про причини упадку у.-руської церкви послужила д. С. джерелом розправа О. Левицького (заміщена в Архиві Ю.-Зап. Руси, 1. VI); д. С. виписує звідти буквально довші тиради (на своє джерело він покликуєть ся, але випадало-б поставити їх в „“) і мині здаєть ся такий спосіб трактування справи не зовсім відповідним для розправи. Не перевіряючи виводів д. Л., д. С. впадає за ним в недокладність, кажучи про спосіб поставлення єпископів в давній Руси. Д. Л. (с. 21) наводить епізод 1185 р., де князь не приймає єпископа, тому що „не избраша сего людє землѣ нашей“ (Ипат. с. 425), але сей епізод стоїть одиноко і можна думати, що покликанне на людей був лише претекстом; фактичний вибір, очевидно, належав до князя, чому літопись і каже часом за князя, що він постав єпископа (див. мій Очерк. ист. Киев. з. с. 365 і Голубинського Ист. рус. ц. I, 1, с. 310—1); пізніше-ж, в XIV—V в., поставленє єпископів переходить, очевидно, в руки клира, як знати з протоколів митр. Теофіоста (публікованих давніше Василевским, передрукованих Головацьким і тепер на ново виданих у Регеля, *Analecta byzantino-russica*) і в устава XV в. про поставлення єпископів, виданого в збірнику памяток руського канонічного права в Руській историчній библи. т. VI.

На с. 33 цілком безпотрібно бачить д. С. тенденційність в II.; подібні слабо уарґументовані уваги бачимо ще на ст. 72 (справа „мемранів“), 122 (про добровільне „відкликаннє“ протеста православних). Взагалі треба признати, що в своїм аналізі д. С. часом трактує річи трохи залегко — так він збиває часом відомости II. тільки тим, що покликуєть ся на запереченнє їх зі сторони уніятів (напр. с. 105, 131, с. 85 — де автор доводить щирість Потія патетичністю його слів);

але відомости уніятів могли бути так само сторонничі, як і православних, значить треба здати ще справу з вартости їх.

Але годі нам протягати свої уваги. Зауважу ще деякі браки що до бібліографії. Для характеристики Потія не використав автор дуже важного джерела його листів виданих в Archivum domu Sapielow (т. I, 1892) дром. А. Прохаскою; меж иньшим тут знайшло ся-б дещо цікаве для справи про утиск православних, що над нею нераз застановляеть ся д. С. (такі напр. уваги Потія в N 409: *widze że ta hańba świecka potrzebuje karania, pomożcież mi jedno WMcie sua autoritate u pana, wszak obaczycie, jak ja ich uskromię, że się i drudzy kajać będą, bo dobrocią nic nie sprawimy u tego bydła nierozumnego, або його викрик в тім же листі: dla pana Boga, daj mu WMc łacinę! і т. и.* — (характеристику Потія по сім його листам дав д. В. Щербина в „Чтениях“ Київ. істор. товар. VII). В сім же виданню знайшов би д. С. і документ (N 144, датований 10/IX 1595), що він подав в Антірризиса на с. 73.

Можна подекуди зробити ще закиди що до бібліографічного апарату д. С. — так кажучи про братства, називає він одного Флерова, про Курбського — лише Устрялова (а не Горського, Іванішова etc.); про жидовствующих проминає прапю Никитського; але се вже річ другорядна. Натомісь повинен я ще піднести одну річ, яку не мило бачити в дисертації в історії у.-руського письменства — се неконче поправна мова, значне число польонізмів і росизмів; такі вирази як *взнесла* (с. 6), *згіршене* (64), *безобразіє* (с. 21), *движення* (25), *віроятно* (46), *мнине* (58), *колибане* (67) і т. и. ледви чи можна було уважати у.-руськими.

Я застановляв ся в горі над хибами праці д. С. Вони одначе зовсім не відбирають у неї стійности наукової. До сього року про Пересторогу малисьмо деякі поодинокі уваги, розкидані в працях історично-літературних, др. С. вперше переходить цілу II., не тільки критикою історичною, але й аналізою літературною, вказуючи звязки сієї памятки з иншою попередньою й пізнішою літературою, і висловляє чимало оригінальних думок; хоч не з усіма можна годитись, та годі заперечити, що аналіза його дає користну вкладку в науку що до літератури українсько-руської XVI—VII в. Менш оригінального дають його екскурси, тим часом відтягають на бік увагу читача, доволі слабо привязані до основної теми (про К. Острожського, собор в Берестю, й особливо про С. Зиванія), хоч подають користні відомости й огляд поодиноких справ, а подекуди і виясняють деякі суперечні питання.

Як перша більша праця, робить „Пересторога“ дра Студинського в усякім разі миле вражінє старанно зібраним матеріалом, детальною аналізи, ріжносторонністю студієвання; коли автор надаліше буде більш дбати про поглибленне своїх студій, своєї аналізи й зведенне їх до якихось загальнійших сум, то тим значно побільшить користь своїх дослідів; а тепер на закінченне жичимо йому щиро енергії й поспіху в розпочатій науковій діяльності. *М. Грушевський.*

Межигорській монастирь преже и теперь (Київські Епархіальні Відомости 1895, N 8).

Къ исторіи Межигорскаго монастыря (ibidem).

Прот. П. Орловскій — Кієво-Межигорскій Ставропигіальний монастырь въ 1774 г., во время учрежденія архимандріи въ Запорожской Сѣчѣ. (ibid. N 18).

В Київських Епархіальних Відомостях минулого року уміщено три статі, присвячені одному з видатнійших українських монастирів — Межигорському. Перша — се коротенький начерк історії монастиря. Межигорський монастир, що стоїть при Дніпрі, кілька верст вище Києва, був заснований ніби грецьким ченцем, що прибув до Києва разом з митрополітом Михайлом року 988; зруйнований за часи татарського нападу Батием, він був збудований ввруде через два століття. По сім цілком легендарнім періоді починаєть ся фактичне істнованне його в XVI—XVII в., коли він стає одним з найпопулярнійших, і спеціяльно — у запорожських козаків. Межигорський монастир був військовим монастирем, а Запорожська Січ — його парафією. Тим-то служби божі в Січевій церкві правили еромонахи з сього монастиря і кожний Запорожець вважав за неодмінний обовязок хоч раз в своєму життю піти на прощу до Межигорського Спаса, а де-котрі з січовиків під кінець свого життя приходили сюди, щоб сконати свій вік серед монастирської тиші в молитві й послушанні. Коштом Запорожців в Межигорі було збудовано лічницю й „шпиталь“ для покалічених і вельми старих січовиків. Весною року 1787 царица Катерина II, що зимувала тоді в Київі, хотіла відвідати Межигоре, але за день до того, коли царица мала приїхати туди, монастир до останку згорів. З того часу монастир перестав істновати протягом цілого століття; в монастирських будівлях завели фаянсову фабрику, що (до року 1822) належала до київського магістрата, а потім (1822—1876 р.) — до „вѣдомства Императорского Кабинета“. Року 1884 в третє засновано мужеский монастир; до заснованія багато спричинив ся київський митрополіт Платон, що сам і випросив дозвіл на се. При монастирі була заведена школа для духовних сиріт і шпиталь